

2. Concepte fundamentale ale filosofiei artei

Profesor: Constantin Aslam

Asistent: Cornel-Florin Moraru

@UNArte din București, 2017

Ilustrație: Jacques-Louis David, La Mort de Socrate

Concepte și concepte fundamentale

- Fiecare disciplină teoretică se definește printr-un set de concepte proprii, folosite pentru a explica fenomenele studiate, aflate în relații semantice reciproce:
- **1) Concepte fundamentale** – *conceptele de bază, pornind de la care o disciplină se definește și fără de care nu poate exista.*
  - *Ex. Conceptul de „desen”, „linie” sau „punct” în artele plastice*
- **2) Concepte specifice** – *concepte importante, care sunt folosite în majoritatea construcțiilor teoretice ale unei discipline*
  - *Ex. Ideea de „formă” în artele plastice*
- **3) Concepte periferice** – *setul de concepte folosite doar în anumite teorii ale unei discipline, fără un impact semnificativ asupra domeniului ca întreg.*
  - *Ex. Ideea de „aură” în artele plastice*

Concepte fundamentale în filosofia artei

- Deși conceptele filosofiei artei sunt multiple și vor fi introduse pe parcurs, **patru dintre ele sunt fundamentale pentru a înțelege problematica cursului de filosofia artei:**
  - 1. Conceptul filosofic de lume
  - 2. Conceptul de *Weltanschauung* (viziune asupra lumii)
  - 3. Conceptul de seducție
  - 4. Conceptul de farmec
- *Aceste patru concepte formează nucleul dur al filosofiei artei și formează împreună o constelație conceptuală definită prin relații de determinare reciprocă.*

Conceptul filosofic de lume

- În gândirea comună, ideea de „lume” face referire la **totalitatea ființărilor reale și de sine stătătoare** ce pot fi observate de toți membrii unei comunități și au caracter de obiectivitate.
- În gândirea filosofică, ideea de „lume” face referire la **totalitatea obiectelor intenționale (semnificațiilor)** constituite înăuntrul conștiinței umane.

Lumea = ansamblu de semnificații

- Din perspectivă filosofică, lumea nu este ceva *exterior* conștiinței umane, ci este formată *înăuntrul acesteia*, prin actele intenționale care formează obiectele conștiinței.

Conceptul de *Weltanschauung*

- În calitate de „ansamblu de semnificații”, lumea este o *construcție* a conștiinței umane. De aceea, ea **presupune o serie de atitudini și prejudecăți** privitoare la ființări și la ființa lor.
- Atitudinile și prejudecățile omului față de lume depind de **contextul istoric** în care el trăiește și, cel mai adesea, sunt nereflectate.
  - *Ex. Omul modern se raportează altfel la lume decât cel din Evul Mediu. Dacă cel din urmă are o privire preponderent teologică, omul modern este ghidat în special de valorile științei.*

Weltanschauung = totalitatea atitudinilor și prejudecăților nereflectate prin intermediul cărora omul se raportează la lume într-o anumită epocă istorică.

Conceptul de *Weltanschauung* (II)

- Prin ideea de *Weltanschauung* putem reconstrui modul în care oamenii din diferite epoci se raportau la lume.
- Întrucât arta este un produs uman (sau un *obiect artistic*, în termenii filosofiei), ea încorporează întreaga viziune despre lume a unei epoci.

Ideea de *Weltanschauung* explică de ce putem distinge cu ușurință tablouri care aparțin unor epoci diferite de cea în care trăim.

Pe parcursul cursului de față, vom analiza mecanismele interne ale marilor viziuni despre lume din istorie și modul în care acestea și-au lăsat amprenta asupra artei.

Lumea cotidiană și lumea artei

- Întrucât ansamblul de semnificații pe care-l numim lume se schimbă și în funcție de *atitudinea* noastră față de lucruri, înseamnă că putem vorbi despre mai multe „lumi”.
- Dintre acestea, două ne interesează în mod special:
  - **1. Lumea cotidiană** = lumea vieții de zi cu zi
  - **2. Lumea artei** = acea lume reprezentată în opera de artă

Principala atitudine prin care ne raportăm la lumea cotidiană este *atitudinea practic-ustensilică*

Principala atitudine prin care ne raportăm la lumea artei este *atitudinea estetică*

Substituția de mundaneitate

- Întrucât atunci când privim un tablou nu ne raportăm la el practic-ustensilic, indică faptul că **relațiile de semnificare specifice lumii ca ansamblu de semnificații se schimbă în timpul contemplării estetice.**

Schimbarea de atitudine și de structură a lumii care apare în timpul contemplării estetice o numim *substituție de mundaneitate*.

- Din punct de vedere filosofic, substituția de mundaneitate poate fi înțeleasă prin cele două trăsături de esență ale operei de artă:
  - *Seduția*
  - *Farmecul*

Esența artei ca seducție și farmec

- De-a lungul istoriei filosofării despre artă, deși au existat mai multe teorii privitoare la ontologia operei de artă, în toate cazurile această categorie de obiecte a fost pusă în legătură cu ideile de *seducție* și de *farmec*.
- Întrucât substituția de mundaneitate presupune *ieșirea din* lumea cotidiană și *intrarea în* lumea artei ea este un act de conștiință care presupune două momente:

1) Ex-tragerea din lumea cotidiană = *Seducție*

2) Deschiderea lumii artei = *farmec*

Seducția și ex-tragerea din lume cotidiană

- Din punct de vedere etimologic, românescul „seducție” este înrudit cu latinescul *seduco*, care înseamnă „a duce pe cineva într-o parte” sau „a-l lua deoparte”, „a-l devia de la cursul obișnuit al vieții”.
- În contextul filosofiei artei, *seducția* se referă la faptul că opera de artă „ne atrage atenția”, abătându-ne de la mersul cotidian al vieții și deschizând o *altă* lume, care se prezintă în lumina unui *Weltanschauung* istoric.
- Fără acest caracter seducător, opera de artă nu se poate constitui ca obiect estetic, ci poate fi privită cel mult ca obiect artistic.
  - *Ex. Diferența dintre o lopată dintr-un supermarket și „Previziunea unei mâini rupte” a lui Marcel Duchamp nu constă în nimic altceva decât în trimiterea pe care cea din urmă o face către „lumea artei”.*

Farmecul ca deschidere a unei lumi

- Din punct de vedere etimologic, cuvântul *farmec* provine din grecescul φάρμακον (*pharmakon*), care avea următoarele sensuri principale:
  - *Culoare sau pigment*
  - *Leac, medicament*
  - *Otravă, descântec*
- Românescul *farmec* a păstrat ambiguitatea semantică inițială dintre *leac* și *medicament*.
- Ceea ce au în comun aceste semnificații este *schimbarea stării* ființării asupra căruia este aplicat φάρμακον-ul
  - *Ex. Schimbarea culorii unui lucru, schimbarea stării de sănătate.*

Farmec= calitatea operelor de artă datorită căreia ele au capacitatea de a ne schimba starea se spirit.

Farmec, seducție și substituție de mundaneitate

- Puse laolaltă, cele două trăsături esențiale ale operei de artă (seducția și farmecul) pot să explice modul în care are loc ceea ce am numit *substituție de mundaneitate*.
- **1) Momentul seducției** arată cum atenția de este atrasă de opera de artă astfel încât să uităm de grijile, problemele și preocupările noastre cotidiene
- **2) Momentul farmecului** arată cum opera de artă are capacitatea de a deschide o altă lume, care depozitează în sine un alt *Weltanschauung*.
- *Aceste două momente pot explica cum se face trecerea de la o atitudine pragmatic-ustensilică la una estetică*

Ființa operei de artă și *Weltanschauung*-ul

- Ca și prejudecățile sau atitudinile față de lume care transpar în opera de artă, cele două trăsături esențiale ale operei (*seducția* și *farmecul*) au o anumită încărcătură istorică.

Există un anumit „gust al epocii” care este echivalentul pe plan estetic al *Weltanschauung*-ului.

- Întrucât prejudecățile cuprinse într-un *Weltanschauung* determină atât modul oamenilor de a *reacționa emoțional* la ființările din lume, precum și modul lor de a le *înțelege*, înseamnă că opera de artă are atât o latură cognitivă, cât și una emoțională.

Concluzii Finale

- Conform celor discutate în ultimele două cursuri, opera de artă este:
  - 1) *Un obiect complet – artistic și estetic*
  - 2) *Care încorporează prejudecățile și atitudinile față de lume ale unui anumit Weltanschauung istoric*
  - 3) *Și care are ca trăsături esențiale:*
    - a) *Seducția*, gândită ca ex-tragere din cotidianitate
    - b) *Farmecul*, gândit ca deschidere a unei lumi.
- Pe parcursul cursului, vom analiza atât *Weltanschauung*-ul diverselor epoci ale filosofiei artei, cât și mecanismele prin care arta a sedus și fermecat oamenii de-a lungul istoriei.